द्वापरञ्च दिवं ययुः । ततो गतेषु देवेषु कलिर्द्वापरमब्रवीत् । संहर्त्तुं नोत्सहे कोपं नले वत्स्यामि द्वापर ! । भ्रंशयिष्यामि तं राज्याद्भैम्या सह रंस्यते । त्वमप्यक्षान् समाविश्य साहाय्यं कर्त्तुमर्हसि" ५८ ।

"एवं स समयं कृत्वा द्वापरेण कलिः सह । आजगाम ततस्तत्र यत्र राजा स नैषधः । स नित्यमन्तरं प्रेप्सुर्निषधेष्ववसच्चिरम् । अथास्य द्वादशे वर्षे ददर्श कलिरन्तरम् । कृत्वा मूत्रपुरीषस्य सन्ध्यामन्वास्त नैषधः । अकृत्वा पादयोः शौचं, तत्रैनं कलिराविशत् । स समाविश्य च नलं समीपं पुष्करस्य च । गत्वा पुष्करमाहेदमेहि दीव्य नलेन वै । अक्षद्यूते नलं जेता भवान् हि सहितो मया । निषधान् प्रतिपद्यस्व जित्वा राज्यं नलं नृपम् । एवमुक्तस्तु कलिना पुष्करो नलमभ्यगात् । कलिश्चैव दृषीभूत्वा गवां पुष्करमभ्यगात् । आसाद्य तु नलं वीरं पुष्करः परवीरहा । दीव्यावेत्यब्रवीद्भ्रातः दृषेणेति हुडुम्भुडुः । न चक्षमे ततो राजा समाह्वानं महामनाः । वैदर्भ्याः प्रेक्षमाणायाः पणकालमनन्यत । हिरण्यस्य सुवर्णस्य यानयुग्यस्य वाससाम् । आविष्टः कलिना द्यूते जीयते स्म नलस्तदा" ५९ । अधिकं कर्कोटकशब्दे उक्तम् "कर्कोटकस्य नागस्य दमयन्त्या नलस्य च । ऋतपर्णस्य राज्ञश्च कीर्त्तनं कलिनाशनम्" । भा० व० । २विभीतकवृक्षे (बयडा) तस्य नलप्रधर्षणार्थं कलिनाश्रितत्वात्तथात्वम् । "विभीतकमधिष्ठाय यथा भूतेन तिष्ठता । तेन भीमभुवो भीरुः स राजर्षिरधर्षि न । तमाबध्नन्नमासाद्य वैदर्भीनिषधेशयोः । कलुषं कलिरन्विष्यन्नवात्सीद्दशरान् बहून्" नैष० । ४कलहे । "शुद्धरूपहसितासिताननादर्पितरसि नः कलिकां किमर्थमेनाम् । वसतिमुपगतेन धाम्नि तस्याः शठ ! कलिरेष महांस्त्वयाद्य दत्तः" माघः । ५मूरे दैयुद्धे च रुमच० । द्यूतविषये ७एकाङ्कयुक्तपार्श्वकपाशके । यस्मिन् अक्षपार्श्वे एकाङ्कचिह्नमस्ति तस्मिन् अक्षभागे । कलिना दृष्टं साम कलेरपत्यादि वा ढक् । कालेय तद्दृष्टे सामनि तदपत्यादौ । ७कोरके स्त्री अमरटीका वा ङीप् ।

कलिक पुं स्त्री कल+मत्वर्थे ठन् । वकभेदे (कोँचवक्) शब्दर० स्त्रियां जातित्वात् ङीष् ।

कलिका स्त्री कलिरेव स्वार्थे कन् । १कोरके (कडि) अस्फुटितपुष्पे अमरः । "वितरसि नः कलिकां किमर्थमेनाम्" "असकलकलिकाकुचीलतानि स्खलनविलोर्ण्यविकाशिकेशराणाम्" माघः । "गन्धामलातरजसं कलिकामकाले" सा० द० । "चूतानां चिरनिर्गतापि कलिका बध्नाति न स्वं रजः" शकु० । "सकलिका कलिकामलितामपि" रघुः । कलोध्वनिभेदः साध्यतयाऽस्त्यस्य ठन् । वीणामूले हेमच० तस्य कलसाधनत्वात् तथात्वम् । कलैव स्वार्थे कन् । २कलाशब्दार्थे । "तन्त्र्यन्ते कलिका यस्मात्तस्मात्तास्त्रिधयः स्मृताः" सि० शि० । कलिकापूर्व्वम् । "प्रथमपरचरणसमुत्थं श्रयति स यदि लक्ष्म । इतरदितरगदितमपि यदि च तुर्य्यम् । चरणयुगलकसविहितमपरमिति कलिका सा" वृत्त० उक्ते ४छन्दोभेदे च । ५पदसन्ततियुक्तरचनाभेदे सा च गोविन्दवीरुदावलीतद्भाषयोर्दर्शिता यथा "सुर्म्महाकलिकान्त्ये श्लोकस्तु युगयः स्मृता । अन्यासां कलिकानान्तु भवन्त्येकैकशोहि ते । पूर्त्तौ द्वौ कलिकाभिस्तु वीरदस्तुल्यसंख्यकाः । कला नाम भवेत्तासनियता पदसन्ततिः । कलाभिः कलिका प्रोक्ता तद्भेदाः षट् समीरिताः । कलिका चण्डवृत्त्याख्या द्विगादिगणवृत्तका । तथा त्रिभङ्गी वृत्त्याख्या मध्या मिश्रा च केवलेति" । चण्डवृत्ते दशधा संयुक्तवर्णाः । अत्र संयुक्तवर्णानां नियमो दशधा च ते । मधुश्लिष्टविश्लिष्टशिथिलच्छादिनस्त्वमी । भिद्यन्ते ह्रस्वदीर्घाभ्यां ते दर्शन्ते स्फुटं यथा । ह्रस्वानुमधुरसंयोगाः शङ्कराङ्कुशकिङ्कराः । तस्मात्तु श्लिष्टसंयुक्तादर्पकर्परसर्पवत् । ततोविश्लिष्टसंयुक्ता भल्लकल्याणवल्लयः । तथा शिथिलसंयुक्ताः पश्यकश्यपवश्यवत् । प्रोक्ता छादियुता सङ्ग्रसङ्ग्रगुहं प्रसह्यवत् । गर्हादीन् छादिसंयुक्तभेदान् केचित् समूचिरे । दीर्घात्तुङ्गाङ्गकार्पासं बाल्यं वैश्यस्य बाह्यकमिति" । कलापरिमाणलक्षणम् । "अधिकाश्चेत्ततः षष्टिर्न्यूना द्वादशतः कलाः । एताभ्यो नाधिकाः कार्य्या न्यूनाश्चापि न पण्डितैरिति" । तत्र तावच्चण्डवृत्तकलिका द्विविधा नखोविशिखश्चेति भेदात् तत्र रथादिविंशतिभेदस्य नखस्येह वर्द्धितादयोनव भेदा स्टष्टोताः "वर्द्धितं वीरभद्रस्य समयोऽच्युतउत्पलम् । तुरङ्गः श्रीगुणरतिस्तथा मातङ्गखेलितम् । तिलकश्चेति कलिकानखस्येहोदिता नव इत्युक्तेः अथ विशिखः पद्मकुन्दचम्पकयङ्गुलबकुलभेदात् पञ्चविधः तेष्वादिमं पद्मं पङ्केरुहसितकञ्जप्राण्डूत्पलेन्दीवरारण्याम्भोरुहकह्लारभेदात् षड्विधम् अन्तिमं बकुलन्तु भासुरमङ्गलभेदात् द्विविधमित्येकादशभेदो विशिखः पङ्केरुहं सितकञ्जं तथा प्राण्डूत्पलं परम्" इन्दी-